

KAREN ARIJS

Die aan 't verleden raakt kan altijd tooveren. Regionaal bewustzijn en nationale identiteit. Vieringen, herdenkingen en optochten in Belgisch- en Nederlands-Limburg, 1866-1938

Vrije Universiteit Brussel, 2016. Promotor : Prof. Dr. Peter Scholliers; co-promotor : Prof. Dr. Ad Knotter.

In dit proefschrift werd onderzocht of het hedendaagse narratief over het bestaan van nauwe culturele banden tussen Belgisch- en Nederlands-Limburg stamt uit de late negentiende of vroege twintigste eeuw. De centrale vraag was hoe identiteitsvorming op verschillende niveaus (lokaal, regionaal, nationaal) op elkaar inwerkten en hoe deze identiteiten in een grensregio als Limburg werden gedefinieerd. Bestudeerd is wat de invloed was van de Nederlands-Belgische grens die de beide Limburgen van elkaar scheidt op de constructie van identiteiten en op de uitdrukking daarvan in lokale, regionale en nationale feesten en vieringen. Dit onderzoek kadert in de onderzoekstraditie waarbij regionale en nationale identiteit in verhouding tot elkaar worden geproblematiseerd, waarbij regionalisme als een fase van het negentiende-eeuwse natievormingsproces in Europa wordt gezien. De regio was een gevalstudie waard. De effecten van het nationaliseringsproces vanaf 1839 zijn voor Nederlands-Limburg goed onderzocht. Vergelijkbaar onderzoek naar de invloed van institutionele veranderingen op identiteitsprocessen in Belgisch-Limburg ontbreekt. Door de bijzondere politieke, culturele en sociaaleconomische ontwikkeling van de regio en de specifieke, perifere ligging in de beide natiestaten, vormt deze studie een aanvulling op het reeds beschikbare

onderzoek over identiteitsontwikkeling in grensregio's.

Uit het onderzoek bleek dat de context ook aan het einde van de negentiende eeuw allesbepalend was voor de evolutie van het identiteitsbesef in de regio. Anders dan in het huidige vertoog wordt voorgesteld, speelde de Belgisch-Nederlandse grens een bepalende rol in het ontstaan van een regionaal bewustzijn. Zowel de Belgische als de Nederlandse Limburgers zochten een plek in hun eigen land. In de verschillende bestudeerde gevallen bleek telkens dat de bij de organisatie van feesten en vieringen betrokken actoren het nationale kader als vertrekpunt namen. Ze legden eigen accenten en bouwden daarmee aan regionale identiteitsnarratieven, maar het nationale bepaalde keer op keer het kader. Deze studie laat zien dat het nationaliseringsproces een grote invloed had op regionale actoren. De staat slaagde er niet zonder meer in om het nationale verhaal op te leggen, maar door daar hun eigen regionale invulling aan te geven versterkten de regionale actoren in feite het nationaliseringsproces.

In vijf hoofdstukken, waarin de oprichting van standbeelden, optochten en herdenkingen onderzocht werden aan de hand van originele bronnen en uitgebreide contextbeschrijvingen, werden een aantal terugkerende thema's ontdekt. Ten eerste wordt het ontstaan van de beeldvorming van (zowel Belgisch- als Nederlands-) Limburg als oudste provincie gereconstrueerd, wat in beide gevallen gebeurde binnen het nationale kader. Ten tweede werd de impact van het idee van een Groot-Nederland onderzocht, en de vraag waarom dit niet geleid heeft tot het ontstaan van grensoverschrijdende

regionale sentimenten. Ten derde werden een aantal historische narratieven die in de provincie gretig werden opgepikt onderzocht: voor Belgisch-Limburg de geschiedenis van het graafschap Loon, voor Nederlands-Limburg het verleden als hertogdom en de betekenis van de Tachtigjarige Oorlog en de Opstand. Ten slotte werd onderzocht hoe de eigen toekomst gezien werd in beide provincies. Ondanks het doormaken van een aantal gelijksoortige ontwikkelingen, zoals gevoelens van miskennen in een nationaal kader, vormde dit geen grond voor toenadering. Ook het benadrukken van de ouderdom van de cultuur en de positionering van Limburg als bakermat van de nationale (respectievelijk Belgische en Nederlandse) geschiedenis werd door betrokkenen gedeeld. Soms steunden ze daarbij zelfs op dezelfde symbolen. Het duidelijkste voorbeeld daarvan is Veldeke, maar het gold ook voor Ambiorix en de Eburonen, ook al vonden die laatste minder weerklank in Nederlands-Limburg. Toch bleek de nationale context zo bepalend dat grensoverschrijdende contacten of een vertoog waarin dit werd benadrukt uitbleef. In Belgisch-Limburg kwam de Vlaamse kwestie steeds meer op de voorgrond, wat volledig plaatsgreep in een Belgische context. Aan Nederlands-Limburgse zijde gold hetzelfde voor de katholieke emancipatie. De scheiding van de beide Limburgen was ook in het bewustzijn van de katholieke en Vlaamse regionalisten een gegeven.

De voornaamste conclusie betreft dan ook een bevestiging van de complexiteit van het ontstaan van 'identiteit'. In de negentiende en twintigste eeuw kwamen de beide Limburgen steeds meer onder invloed van nationale ontwikkelingen in de beide moederlanden, ook al was dat vaak in de vorm van oppositie

tegen de daarin overheersende machten. Uiteindelijk heeft de interactie tussen regionale en nationale identiteitsconstructie geleid tot een afzonderlijke ontwikkeling in beide regio's met de nationale grens als barrière.